

Η «ΑΝΑΚΑΛΥΨΗ» ΤΩΝ ΑΡΧΕΙΩΝ ΤΟΝ 19ο ΑΙΩΝΑ ΟΙ ΣΥΝΑΦΕΙΣ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ

Ν. Ε. Καραπιδάκης

Καθηγητής Μεσαιωνικής Ιστορίας
Ιόνιο Πανεπιστήμιο

Ένας νέος είκοσι χρονών, στις αρχές του 19ου αιώνα, έπρεπε να βιαστεί. Οι δεκαετίες που συνέπεσαν με τη Γαλλική Επανάσταση και τη Γαλλική Αυτοκρατορία συνεπέφεραν κάθε είδους αλλαγές. Η κληρονομία ενός παλιού κόσμου, καλή ή κακή, κινδύνευε να χαθεί οιολόγητα. Κι όλοι πρότευναν ότι θα γεννιόταν ένας νέος τύπος ανθρώπου που οι γνώσεις του θα προϋποθέταν την ελευθερία. Η επιστήμη της Ιστορίας θεωρείτο βέβαια μια από τις προϋποθέσεις των νέων γνώσεων. Άλλα, αντίφαση, τα ίδια τα υλικά της φαινόνταν να χάνονταν οριστικά. Τα μεσαιωνικά μνημεία είχαν μετατραπεῖ σε λατομεία, οι διάλεκτοι των επαρχιών ήταν υπό διωγμό, τα αρχεία που μαρτυρούσαν το παρελθόν βρισκόνταν υπό εγκατάλειψη, πολλά χαρτιά πουλιόνταν στους ρακοσυλλέκτες και οι περγαμηνές χρησίμευαν για να κατασκευάζονται οβίδες του πυροβολικού. Επιπλέον, υπήρχε κάθε λόγος να φοβάται κανείς ότι, ακόμα κι αν επιβιώναν τα αρχεία, έπειτα από τόσες δημεύσεις και πολιτικές αλλαγές, δεν θα βρισκόταν κανείς που να μπορεί να τα διαβάσει, να καταλάβει τη γλώσσα στην οποία ήταν γραμμένα και να βγάλει κάποιο νόημα. Όσοι ενδιαφέρονταν να σώσουν κάτι, από επιστημονικό ενδιαφέρον, από νοσταλγία ή αρχαιολογική και ποιητική διάθεση, έπρεπε να βιαστούν.

Από τον Διαφωτισμό στην
Παλινόρθωση

Oικοτζή Μαρία de Gérando (1772-1842) ανήκε σ' αυτή τη γενιά ανθρώπων που βιάζονταν. Ήταν ταυτόχρονη φορέας μιας γενναιόδωρης και ευφάνταστης επιστημονικής ουπονίας. Οι αρχικές του σπουδές τον προσέριζαν για την ιεροσύνη, αλλά όταν ξέσπασε η Επανάσταση, εντάχθηκε αρχικά στους ομοσπονδιστές της Λιόν που διαφωνούσαν με ορισμένες επιλογές του νέου συγκεντρωτικού κράτους. Τραυματίστηκε, αιχμαλωτίστηκε, καταδικάστηκε σε θάνατο. Διέφυγε στη Λοζάνη, έζησε εξόριστος στη Νάπολη και τη Γερμανία. Επέστρεψε με την αμνηστία του Διευθυντηρίου το 1796, και κατατάχθηκε στο στρατό. Παντρεύτηκε μια ευγενή από την Αλαστία που την έφερε σε επαφή με τη μορφωμένη καθολική ευρωπαϊκή αριστοκρατία της εποχής. Επαφή που επηρέασε την πελόπιτη σταδιοδρομία του. Υπέβαλε ένα μνη-

μόνιο με θέμα την «επιρροή των σημείων στη διαμόρφωση των ιδεών» σε διαγωνισμό της Γαλλικής Ακαδημίας και βραβεύθηκε. Μπόρεσε έτσι να κλήθει στο Παρίσι, έγινε ιδρυτικό μέλος της Εταιρείας των Παραπτηριών του Ανθρώπου (1799) και ακολούθησε καριέρα ανώτατου υπαλλήλου, υπηρετώντας τη Γαλλική Διοίκηση στην Τοσκάνη, στη Ρώμη, στην Καταλονία. Επέζησε πολιτικά της Παλινόρθωσης και του ανατέθηκε, εκτός των άλλων καθηκόντων του, και η διδασκαλία του δικαιου. Γνώρισε τον υπουργό Εσωτερικών κόμη Siméon και τον έπεισε να ιδρύσει (1821) ένα ανώτατο ίδρυμα για την εξειδίκευση στα παλαιά γραπτά τεκμήρια.

Άλλα ποια ήταν η ιδεολογική διαδρομή για να φθάσει σ' αυτήν την πρόταση; Θα τη βρούμε στις αρχές του εγκυλοπαιδισμού, αφού ο δέ Gérando ενδιαφέρόταν κυρίως για τους πρωταρχικούς μηχανισμούς του πνεύματος με την προσποτική να εντοπίσει σε ποιο βαθμό αυτό διαμορφωνόταν από τη φύση και σε ποιο βαθ-

1. Το Δημορχείο των Βρυξέλλων σε χοροτόκο του Μεγάλου καν Ηορεγ (1565). Βοστιλή Βιβλιοθήκη Αβέρτου Α', Βρυξέλλες. Σχινά το ορχειοκό υπόκλιο διατάζει μονοδιέκτικες πληροφορίες για την ιστορία των κτημάτων.

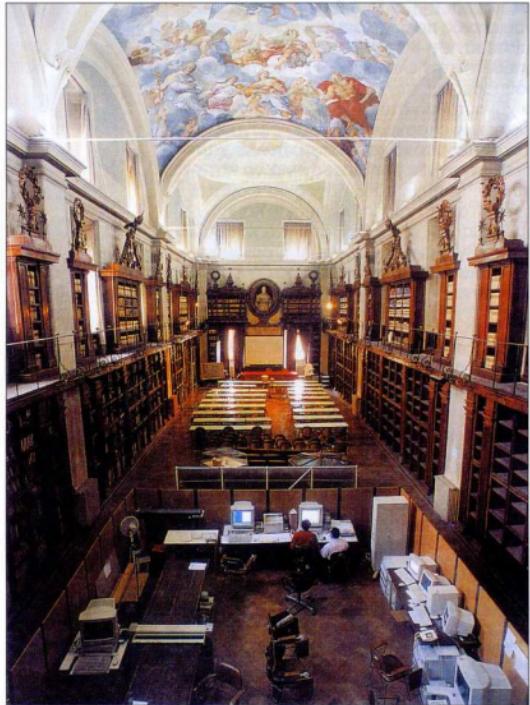
2. «Η Αλεξανδρίνη αίθουσα», 18ος αι., σήμερα Κρατικό Αρχείο της Ρώμης και έδρα της Σχολής Παλαιογραφίας και Διπλωματικής του Πανεπιστημίου Σαπούντα της Ρώμης. Η αίθουσα είχε σχεδιαστεί ορχικά ως η βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου, χρήση που εν μέρει μόνο διατηρείται και σήμερα, αφού κυρίως εξυπηρετεί τις ανάγκες της Σχολής Παλαιογραφίας και Διπλωματικής.

μό από τον πολιτισμό. Είχε συντάξει ένα υπόλημα, τις «Παραπτήρησεις επί διαφόρων μεθόδων για την παρακολούθηση των αγρίων λαών», που θα συνδέει την εξερευνητική αποστολή της Παπουασίας, την οποία είχε αναλάβει ο πλοιαρχός Baudin. Η Εγκυλοπαίδεια δεν έγραψε άλλωστε ότι οι λαοί της Νέας Ολλανδίας και της Νέας Γουινέας βρίσκονταν πιο κοντά στην κατάταση του αγρίου, γεγονός που επέτρεπε αποκαλυπτικές παραπτήρησεις για το ανθρώπινο είδος; Ο Gérardino, ως εγκυλοπαϊδιστής πίστευε στον ενιαίο χαρακτήρα των ανθρωπιτικών οπουδών. Άλλα ήταν πρωτότυπος και πρωτόπορος όταν συνδύαζε την ανάλυση των μακρινών κοινωνιών του Ερηνικού με αυτήν της ιστορίας των περασμένων αιώνων. Η ιστορία ήταν γι' αυτον ένας κλάδος της ανθρωπολογίας, ανοικτή ωστόσο και στο φιλόσοφο. Το υπερώκεανο ταξίδι ισοδύναμουσε με το ταξίδι στο χρόνο. Ξανθοβίσκουμε έτσι τα ενδιαφέροντα και της σύγχρονης ανθρωπολογίας. Το ταξίδι στα ακρού του κόσμου θα επέτρεπε εκείνο στα άκρα της ιστορίας. Τις πεποιθήσεις του ενίσχουν και άλλα περιεργά, όπως η εμφάνιση στο Παρίσι ενός αιχμαλωτισμένου Κνεύδου που οδηγήθηκε στους επιστήμονες της Εται-

ρείας των Παραπτηρών για εξέταση, αλλά και η ανακάλυψη ενός «άγριου» παιδιού σε μια γαλλική επαρχία, που δεν ήξερε να μιλά. Το παιδί οδηγήθηκε σε ένα ίδρυμα κωφαλάλων και η Εταιρεία των Παραπτηρών ανέλαβε την παρακολούθησή του, σε συνεργασία με το διευθυντή του ίδρυματος, τον abā Scicard (1742-1822), που εργάζονταν από χρόνια στην κατασκευή μιας «φυσικής» γλώσσας, κατάλληλης για την εκπαίδευση των κωφαλάλων.

Ο διανοητικός προϋπόθεσης του Gérardino ανήκαν λοιπόν σ' αυτήν την ιδεολογική γραμμή, όταν ήδη από το 1807 πρότεινε στον αυτοκράτορα μια σχολή που θα συνέχιζε τις ιστοριοδικές έρευνες οι οποίες διεξάγονταν επί του Παλαιού Καθεστώτος και είχαν διαποτεί με την Επανάσταση. Τον ενδιέφεραν η βιβλιογραφία και η αρχαιολογία, αλλά κυρίως η γλώσσα και οι εξελίξεις της, οι παραδόσεις και η παλαιά φιλολογία. Ο Ναπολέων ενδιαφέροταν τότε κυρίως για τη στρατιωτική ιστορία και το σχέδιο δεν είχε συνέχεια. Άλλα ο εμπνευστές του είχε στην Ιταλία την ευκαιρία να εμπλουτίσει τις εμπειρίες του ως προς τη διάσωση των αρχείων. Στην Ιταλία υπήρχαν ήδη εκπαιδευτικά προγράμματα, βασισμένα κυρίως στην πρακτική, τη οποία διδάσκαν την παλαιογραφία και τη διπλωματική, επιστήμες απαραίτητες για την κατανόηση των παλαιών τεκμηρίων. Λεπτουργώντας υπό τις γραμματείς των δικαστηρίων (Μπολόνια 1765, Μιλάνο 1770, Νάπολη 1777, Φλωρεντία 1778, Μόντενα 1784). Άλλωστε, ο ίδιος χαρακτηρίζοταν από μια εποικοδομητική διάθεση που οδήγησε, σύσταση σε ανώτατες διοικητικές θέσεις στην Ιταλία, να κάνει ό,τι μπορεί για τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομίας της αιώνιας πόλης και του Λατίου. Υπήρξε ο ίδρυτης (1810) μιας από τις πιο ξακουστές επιστημονικές εταιρείες της Ρώμης, της

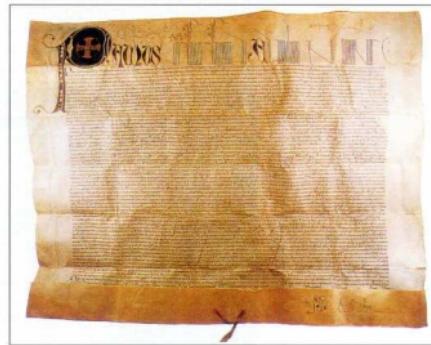
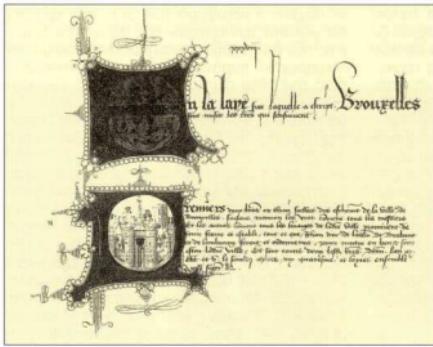
Liberia Accademia Romana di Archeologia, στην οποία τον διαδέχθηκε ο Canova. Η Εταιρεία θα μείνει γνωστή με το νόμα του ίδιας από το 1814, ως Accademia Pontificale di Archeologia.

Όταν τα σχέδιά του για τη σχολή των παλαιών τεκμηρίων (École nationale des Chartes) γίνουν επιτέλους δεκτά, στο κλίμα της Παλινόρθωσης, το 1821, αυτός είχε πιστώ του μια πλούσια σταδιοδρομία επιστημονικής περιέργειας. Το πάθος για τα παλαιά τεκμήρια συνάντησε μια νέα γενιά ανθρώπων, τους ρομαντικούς, που έψαχναν, προερχόμενοι και εκείνοι από μια ιστορία ανακατατάξεων, την πρωτοπατία της εθνικής ιστορίας. Τους απασχολούσαν κυρίως η γλώσσα και η λογοτεχνία. Η γλώσσα σ' όλη της την ιστορία και σ' όλη την έκταση των διάλεκτων της, πριν από την κωδικοποίηση της από τη Γαλλική Ακαδημία. Ήπιαν σε ανακαλύψιμες παλαιών κειμένων που κρύβονταν στα αρχεία αλλά και σε προφορικές παραδόσεις, οπως είχε κανεί σε Σκωτεζός McPherson και οι αδέλφοι Γκρίμι στα χωριά της Έσσης. Πουητές όπως ο Θεόφιλος Γκωτιέ, ο Κάρολος Νοντί και ο Ζεράρ ντε Νερβάλ, σποριζαν αυτές τις αναζήτησες, όπως τις σπηλιές και νομομάδεις, για παράδειγμα ο περιφήμος Isambert που ζητούσε την «ανακάλυψη

Η Γαλλική Επανάσταση και τα αρχεία

Ας παρακολουθήσουμε το θέμα στις λεπτομέρειες του. Τον Αύγουστο του 1789, η Γαλλική Εθνοσυνέλευση διορίζει έναν γενικό αρχειοφύλακα που θα προσταθείσει αμέσως να συγκεντρώσει υπό τη δικαιοδοσία του όλα τα κρατικά αρχεία. Το 1790, με διάταγμα της 7ης Σεπτεμβρίου, τα αρχεία της Εθνοσυνέλευσης θεωρούνται εθνικά, και όρα εθνική περιουσία, και διδέται δικαίωμα πρόσβασης στον κάθε ενδιαφερόμενο, με την περιοριστική προϋπόθεση της κρατικής ασφαλείας και του προσωπικού απορροφήτη. Επρόκειτο για μια επαναστατική αρχή, που βαθμίδων τα κέρδιζε έδαφος σε όλη την Ευρώπη. Το Βατικανό, υπό την πίεση των ιστορικών, θα ανοίξει τα δικά του αρχεία μέλιτο το 1881. Συγκεντρώθηκαν, με εξαιρέσεις, όλα τα αρχεία του Παλαιού Καθεστώτος και ό,τι είχε κατασχεθεί από τη δημιουργία εκκλησιαστικά ιδρυμάτα, σε ορισμένα κτήματα στην αρχή και σ' ένα ενιαίο στη συνέχεια (1803). Τη συγκέντρωση διεκπεραιώσεις ο Δαυίδι, ένας άνδρας με πουσδές αντιστοιχείς του Γέρανδο και αντιτοιχία μάλιστα σταδιοδρομία. Παράλληλα, στο πλαίσιο της νέας διοικητικής υποδιαίρεσης της χώρας, συγκεντρώνονται

3. Αναπρόσταση της πόλης των Βουρζαλών μεταξύ του 1470 και του 1490 στη μητροπόλι του Κορμέι που κοσμεί το ορχικό γράμμα μιας παραγόρας σε ευρετήριο αρχεικών εγγράφων που αφορούν στη διακυβέρνηση αυτή της πόλης.

4. Πατική βούλα του πάπα Παύλου Β' (τη Νοεμβρίου του 1464). Νοταργιακά Αρχεία των Στούντιων του Ρόδουν, Γαλλία.

Περιγραφή κοσμημένη με ένα ιστορημένο ορχικό γράμμα P, από το ονοματεπώνυμο του Πάπα. Στο εσωτερικό του γράμματος, το κυριό πεδίο φωτίζεται από χρυσό σπαρό που στο κέντρο του φέρει τον θεϊο σύνο, συμβόλιο της ειρήνης, πλαισιωμένο από τις λέξεις Pax Christi.

Με επιπλέον έκληπτη σε ολόκληρη την περιστέρα θεματικό πάρα συστηματικό χαρακτήρα και ίσως δεν ξεπέρασαν σε αιτιώλεις αυτές που είχαν συμβεί ήδη στα παρελθόντα από ακούσιες ή εκούσιες παραλείψεις (ο Λουδοβίκος

ανυποψίστων θησαυρών». Το 1822, όταν ο διευθυντής των Αρχείων της Γαλλίας υποδέχόταν τους πρώτους υποτρόφους της Σχολής, δήλωνε ότι «τα παλαιά έγγραφα που αποτελούν το αντικείμενο των σπουδών σας, αποτελούν τα δάδεντα της χρονολογίας και της ιστορίας. Συμπληρώνουν τα νομισμάτα και τις επιγραφές. Χωρίς αυτά άλλα είναι σκοτεινά και αβέβαια για τον Μεσαίωνα. Χωρίς αυτά οι γενεαλογίες, ισοδυναμούν με μύθους. Χωρίς αυτά, η ιστορία των θεσμών παραμένει στο σκοτάδι. Με μα λέξη, ο ιστορικός που δεν θα τα πάρει για οδγή του στους διάδολους των αρχαίων χρόνων, κινδυνεύει να χαθεί». Μια εποχή ανακατατάξεων και ανατροπών έκανε έτσι τον κύκλο της, για να επιστρέψει ουσιαστικά μεταμορφωμένη, ωστόσο, στην ανάγκη της διατήρησης και της κατανόησης των μνημείων του παρελθόντος της¹. Τι ακριβώς είχε συμβεί;

5. Η εισόδος του κτηρίου των Αρχείων του Στέμματος της Αρρογείας, Βαρκελώνη, Ισπανία. Στεγάζει ένα από τα πολυτάρχεα μεσαιωνικά αρχεία, με έγγραφα μοναδικής σειράς για την ιστορία της Μεσογείου.

ΙΕ' είχε καταστρέψει τα χαρτιά της υπόθεσης χρεοκοπίας του Law) ή συχνά από διοικητική ακτηδη. Οι ανησυχίες του Gerando για τις μεγάλες απώλειες τεκμηρίων ήταν, επομένως, μερικώς μόνο απολογημένες, αλλά η μεγάλη συκέντρωση τεκμηρίων και η ολλαγή στην πολιτική ως προς την πρόσβαση τους έβεταν πραγματικά καινούρια προβλήματα, όπως την ανάκη της ταξινόμησης και της ευρετηρίασης τους. Άλλως δεν θα μπορούσαν να χρηματοποιηθούν.

Σ' αυτό το σημείο συνέβη ένα λάθος που προήλθε από το τρόπο ταξινόμησης που ακολουθήθηκε, αφού τα έγγραφα ταξινομήθηκαν αρχικά ανάλογα με το ενδιαφέρον τους και όχι κατά τη διοικητική τους προσέλευση. Ο Γενικός Αρχειοφύλακας, ο Daupin, ήταν εμπιστοσύνης με τις φιλοσοφικές ιδέες της εποχής του, τις οποίες εμπιστεύονταν πειραστόρε, ακόμα και όταν επρόκειτο για αρχεία, από την εμπειρική μέθοδο των ιστοριοδιφών. Το αποτέλεσμα ήταν να διαμελίστηκαν όλοι τα αρχεία και να δημιουργήθουν πλασματικές κατατάξεις, υιοπάραντας τη λογική και αρχική προσέλευση των έγγραφων. Τα μεγάλα αρχεία π.χ. της Μονής του Αγίου Γερμανού ή της αρχιεπισκοπής του Παρισίου διαμελίστηκαν για να καταταχθούν σε νέες σειρές. Ως να διαμελίσονταν δηλαδή μια αρχεία πάλι σε συντρίμμια για να επανασυναρμολογηθούν στη συνέχεια κατά είδους... Σύμφωνα με το σχετικό διάταγμα, τα τεκμήρια έπρεπε να διαχωριστούν σε τίτλους, σε διοικητικά και δικαστικά έγγραφα, ενώ τα υπόλοιπα που θα αφορούσαν στην ιστορία, τις τέχνες, τα γράμματα και τις επιστημές έπρεπε να κατατεθούν στην Εθνική Βιβλιοθήκη. Όσο το «μεθόδικο» αυτό σχέδιο προχώρησε, ανατέθηκε σε λόγιους από το προηγουμένων καθεστώς –τους ονόματα φεούδατες–, ειδικούς στους παλαιούς τίτλους, οι οποίοι εργάζοντο από το 1797 έως το 1801 διαχώριζαν και συχνά κατέπεφραγμένα έγγραφα που με τη κρίτηρια της εποχής δεν είχαν ενδιαφέρον. Οι μεταγενέστεροι ιστορικοί, όταν πιάτα ιστορικά κρήτηα θα έχουν αλλάξει, θα λυπηθούν πολύ γι' αυτές τις απώλειες. Άλλωστε, με βάση τη μοναδική αυτή εμπειρία συγκέντρωσης αρχείων και την επιστημονική κατάρτηση των υπαλλήλων των αρχείων, που είχε στην μεταέων συστηματισμοποιήθει, διατυπώθηκε (1841) από τον ιστορικό και αρχειονόμο Waillys de Wailly και τη βασικότερη ίσως έννοια της αρχειονομίας, τα αδιστάπαστο ενός αρχείου, με το διδυμή την έννοια, την αρχή της προσέλευσης. Οι έννοιες προϋπήρχαν βέβαια εμπειρικά (Σαρόνια 1777, Δανία 1791, Νάπολη 1812, Κάτω Χώρες 1826) αλλά δεν είχαν διατυπωθεί με σαφήνεια.

Από την άλλη μεριά, ο Ναπολέων είχε προχωρήσει στα φιλόδοξα σχέδιά του για μια ευρωπαϊκή γηγενούνα συγκεντρώνοντας στο Παρίσι, μετά το 1810, τα αρχεία ή μέρος των αρχείων των βασιλειών που είχε υπό την κατοχή του, σκοπεύοντας στη διατήρηση των τίτλων τους και στη γνώση των κρατικών τους μυστικών. Είναι ενδιαφέρον να παρατηρηθεί ότι, ενώ κατά την αρχή της εδαφοκόπτησης οργανώνονται τα περιφερειακά αρχεία στο εσωτερικό της Γαλλίας, η αυτοκρατορική γαλλική διοίκηση αποδιαρρέωνται τα αρχεία των χωρών που έχουν κατακτηθεί. Οργανώθηκαν τεράστιες μεταφορές αρχείων από τη Ρώμη και τη Βιέννη προς το Παρίσι, ενώ το 1810 εί-

χε αρχίσει η μεταφορά των ισπανικών αρχείων και μάλιστα των αρχείων της πόλης του Σιμάνκας, που αποτελούσαν και αποτελούν ακόμα τον τεκμηριωτικό πυρήνα της Ισπανικής Αυτοκρατορίας του 1800 αιώνα. Από τη Βιέννη έφεραν 3.139 κιβώτια, ενώ μέρος των αρχείων των Πεδεμοντίου, της Φλωρεντίας, της Πίζας, της Σιένας, της Πάρμας, της Πλακεντίας, κατέληγαν επίσης στο Παρίσι. Από τη Γερμανία εστάλησαν 35.000 κιτά, από τη Ρώμη και τη παπικό κράτος εκπατρίστηκαν 12.147 κιβώτια σε 450 κάρα. Από την τελευταία έφυγαν ακόμα και οι νομοματικές συλλογές. Οταν μετά το 1814 η Γαλλία υποχρέωθηκε να τα επιστρέψει, με πλάκα χάρηκαν στη διάδορη, άλλα έμεναν στη Γαλλία, άλλα καθ' οδόν – π.χ. στη Βρυξέλλες έμεινε ό,τι προσφίστηκαν για τις Κάτω Χώρες και έχασαν βέβαια από τη Βιέννη. Ορισμένα επέστρεψαν στην Ισπανία μετά το 1941. Μετά το τέλος των Ναπολεόντεων Πολέμων, η ίδια η σύχεα των αρχείων με την έξουσια μετατοπίστηκε: από σύμβολο της τελευταίας έγιναν αντικείμενο της επιστημονικής περιέργειας. Η ίδια η διοικητική τους υπαγωγή το μαρτυρεί, αφού μεταφέρθηκαν από τη δικαιοδοσία της Εθνοσυνέλευσης στο Υπουργείο Εσωτερικών, για να περάσουν το 1883 στο Υπουργείο Παιδείας. Από εργαλείο άσκησης της έξουσιας γίνονταν όλο και περισσότερο εργαλείο της εθνικής ιστορίας, που ωστόσο αποτελείς και αυτή ένα είδος άσκησης έξουσιας².

Οι δημεύσεις χειρογράφων

Μια αντίστοιχη διαδρομή μπορούμε να παρακολουθήσουμε και στον τομέα των χειρογράφων. Η Επανάσταση δημεύει τη μοναστική περιουσία και μάζι της τις μεγάλες συλλογές των μεσαιωνικών χειρογράφων και αρχείων που φύλασσαν στης μονές. Πολλά, κυρίως χειρόγραφα, από τις μονές του Αγίου Γερμανού και του Αγίου

Βίκτωρα, από τη βιβλιοθήκη της Σορβόνης, από τις μονές των Καρμελιτών, των Ιακωβίνων κ.ά., κατευθύνθηκαν στην Εθνική Βιβλιοθήκη (πρώην Βασιλική). Η μεταφορά προκάλεσε ήδη απώλειες. Άλλα κυριώς ενιαίες σειρές και χειρόγραφοι κωδικες που προέρχονταν από την ίδια βιβλιοθήκη και καμια φορά και από το ίδιο εργαστήριο διασπάστηκαν, μοιράστηκαν σε διαφορετικές βιβλιοθήκες, όπως έγινε π.χ. με τους κώδικες της μεσαιωνικής μονής του Αγίου Βίκτωρα που κατέληξαν τυχαία ανάμεσα στη Μαζαρίνεια Βιβλιοθήκη και σε αυτήν του Οπλοστασίου (Arsenal).

Και πάλι η ανάγκη να μπει κάποια τάξη στον τεράπτωτο σύγκαλο οπλικού που προέκυψε από αυτές τις συγκεντρώσεις οδήγησε στη στρατολόγηση, όπως και για τα αρχεία, των απορίων της ειδικής σχολής που είχε εισηγηθεί ο Gérando, η οποία άλλωστε στεγάστηκε αρχικά στην Εθνική Βιβλιοθήκη. Ένας από τους πρώτους καθηγητές της, ο Champollion-Figeac, αδελφός του γνωστού αιγυπτολόγου, έφερες της βιβλιοθήκης, διδάξει παλαιογραφία και διπλωματική.³

Οι πολιτικές του 19ου αιώνα

Αρκετές αναπαράξεις, ωστόσο, στα τεκμηριωτικά σύνολα του παλαιού κοσμου δικαιολογούσαν τις ανησυχίες που προαναφέραμε, ότι δηλαδή δύσκολα θα βρίσκονταν ποιοι να τα βάλουν στα τάξη. Η δύρυση μιας σχολής ειδικών, ικανών να ικανοποιήσουν αυτην την περιέργεια, συνάντησε

όπως είδαμε τόσο τη φροντίδα εκείνων που φούντονταν πην την απώλεια των μνημειών του παρελθόντος όσο και της ρομαντικής γενεάς που ήθελε να επανασυνδεθεί με την ιστορία, που τώρα τον 19ο αιώνα ήταν κυρίως η εθνική ιστορία. Η υποχρεωτική πρόσληψη ειδικών στα παλαιά τεκμήρια αποφάσισε την Escuela de diplomática, το 1856, με πρωτοβουλία της Βασιλικής Ιστορικής Ακαδημίας, και η Ιταλία με τη σχολή της Φλωρεντίας (ακολούθησαν και άλλες), τη Scuola di Paleografia e Diplomatica (1857) που ίδρυσε ο Francisco Bonaini. Ο τελευταίος διατύπωσε το 1876 μια αρχεική έννοια —η εφαρμογή της θα γενεκεύθει μετά το 1875 στην Ιταλία— που αποκλήθηκε «αστρική μεθόδος» (metodo storico) και προϋπόθετε στη κάθε τεκμηρίου πρέπει να μένει στο αρχείο της προέλευσής του και μέσα σ' αυτό να έχει την αρχική του θέση. Έννοια που επηρεάζει ακόμα σήμερα την οργάνωση των παλαιών αρχείων. Ο σερ Francis Palgrave οργανώνει το δημόσιο κρατικό αρχείο της Μεγάλης Βρετανίας, το γνωστό ως πρόσφατα Public Records Office (μετονομάστηκε πριν από λίγο καιρό σε Εθνικά Αρχεία) και ο Gachard τα βελγικά αρχεία. Ας σημειωθεί, ως προς τα βρετανικά αρχεία, ότι ήδη από το 1802 είχε καταρτιστεί μια επιτροπή

6. Το κεντρικό αναγνωστήριο των Αρχείων της πόλης του Σιάμανα, στην Ισπανία. Αυτή η πόλη κτίστηκε τον 16ο αιώνα, από τον βασιλιά Φίλιππο Β', ειδικά για να στεγάσει τα αρχεία της Ισπανικής Αυτοκρατορίας.

7. «Η βίβλος των Αγγέλων» του Καταλανού Φραγκίου Εξιμενί Αρχείου του Στέμματος της Αραγονίας, Βαρκελώνη, Ισπανία.
Το χάρτινο αυτό ιστοριόμενο χειρόγραφο των αρχών του 15ου αιώνα αποτελεί κι ένα μνημείο της ιστορίας της καταλανικής γλώσσας.
Η ανακάλυψη των αρχείων του 15ου αιώνα οδήγησε και στη γένηση της φιλολογίας.

με σκοπό τη συγκέντρωσή τους, αλλά εξαιτίας των υπερεσιών αντιδικών η επιχείρηση παρέμεινε απραγματοποίητη έως το 1838, όποτε και ψηφίστηκε ο νόμος «Public record act» που επέτρεψε την υλοποίηση του προγράμματος του Palgrave. Όταν θα δημιουργήθη το κεντρικό αρχείο, θα υπαγθεί στον αξιωματούχο -μεσαίωνικης προεξουσίας- Master of the Rolls. Οι καθυστέρησεις στην οργάνωση των αγγλικών αρχείων έχουν ακόμα και σήμερα τις συνέπειες τους στην οργάνωση του περιφερειακού δικύου των βρετανικών αρχείων⁴.

Ως σύνεπερ των παραπάνω, λαμβάνοντας υπόψη και τα λάθη που είχαν συντελεστεί, οι ως τότε πρακτικές καθοδικούνται και θεωρητικοποιούνται ώστε να συγκροτήσουν μια πραγματική επιστήμη, την αρχειονομία (ο όρος είναι, ωστόσο, μεταγενέστερος) με τους ξεχωριστούς ειδικούς της γεγονός που πλέον προϋποθέτει και έναν αραιότερο θεωρητικό στοχασμό. Τα πρώτα μεγάλα θεωρητικά έργα θα δούντονταν οι φως στα τέλη του 19ου αιώνα και ανάμεσά τους θα διακριθεί εκείνο που συνέθεσαν (1898) τρεις άλλανδοι αρχειονόμοι, το οποίο και θα τύχει εξαιρετικής υποδοχής από τη διεθνή κοινότητα, αφού μεταφράστηκε στα γερμανικά (1905), στα ιταλικά (1908), στα γαλλικά (1910) και αργότερα στα αγγλικά (1940) και τα πορτογαλικά (1960). Ήταν το *Handleiding voor het ordenen en beschrijven van archiven*⁵.

Οι μεγάλες ιστοριοδιφικές επιχειρήσεις του 19ου αιώνα

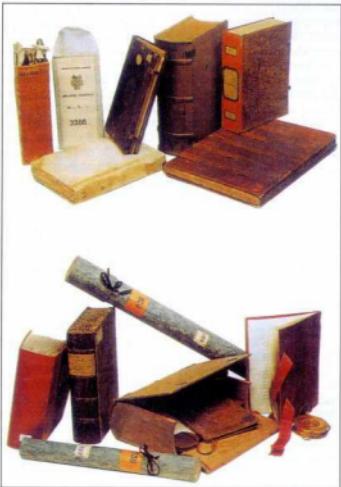
Η συνάντηση των αναγκών οργάνωσης και κατανόησης των αρχείων του παλαιού κόσμου, που γρήγορα ξεπέρασε τα χρονολογικά όρια των Μεσαίωνων και επεκτάθηκε και σε άλλες περιόδους, οδήγησε σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες στη με-

θοδική κατάρτηση των επιστημών που εξυπηρέτησαν την έκδοση και την κατανόηση των τεκμηρίων: των επιστημών της παλαιογραφίας, της διπλωματικής, της μεσαιωνικής φιλολογίας, της αρχαιολογίας και αργότερα της ιστορίας των βιβλιοθηκών και των εντύπων. Εννοείται πως αυτή η κατάρτηση δεν ήταν άσχητη με εκείνη της επιστημονικής ιστορίας και των συναφών της κλαδίων, που πραγματοποιείται σε ευρωπαϊκό επίπεδο από την πρώτη εικοσαετία του 19ου αιώνα. Στα γερμανικά κρατιδια, τις σχετικές πρωτοβουλίες παίρνουν τα κατά τόπους *Panepistīmīa*? (όπως τα σεμινάρια του Rankē στο Πανεπιστήμιο του Βερολίνου από το 1833), το υπουργικό, ωστόσο, μιας επαρείας (1819) φιλελεύθερης και ρομαντικής ιδεολογίας -ο Μέτερνηρ υπονομεύει τη διάδοση της στην Αυστρία-, της Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde, που αναλαμβάνει τη συστηματική έκδοση των μεσαιωνικών πηγών εκδοτική πρωτοβουλία που είναι γνωστή ως *Monumenta Germaniae Historica*. Η πρωτοβουλία δεν ήταν άσχητη με τις ταπεινωτικές γερμανικές ήττες των κατά τους Ναπολέοντες Πολέμους και άλλωστε πρωτόπορος της ήταν ο πρώσος πολιτικός, ορκισμένος εχθρός του Ναπολέοντα, Karl von Stein. Μαζί του ήταν ο Γκάιτε, ο νον Humboldt, ο αδελφός Γκριμ, ο νον Savigny. Η επιμήλια για μια γερμανική ενόπτητα, που φαινόταν ακόμα μακρινή μετά το συνέδριο της Βιέννης, εμπνέεται από τη μεσαιωνική γερμανική αυτοκρατορία. Η σύνδεση του εθνικού συναυτισθήματος με την Μεσαίωνα χρονολογούντων ήδη από τα τέλη του 18ου αιώνα. Θα συνδεθεί, όμως, με τους φιλελεύθερους, που σε πολλά γερμανικά κρατιδια ταυτίστηκαν με τους εθνικιστές. Ας θυμήσουμε ποιοι ήταν κοντά στην πρωτοβουλία ίδρυσης μιας σχολής ειδικών των παλαιών τεκμηρίων στη Γαλλία. Η Γερμανική Επαρεία Μεσαιωνικών Συδιδύνων διέθετε μια κεντρική διεύθυνση (Zentraldirektion), στην οποία δύο επιστημονες είχαν την ευθύνη της παρακαλούμησης των εργασιών. Ενας από τους πρώτους ήταν ο G.-H. Pertz, αρχειοφύλακας και βιβλιοθηκάριος του εκλέκτορα του Ανοβέρου, ο οποίος το 1823 θα γίνει και διευθυντής της έκδοσης. Το χαρακτηριστικό της που την μετέτρεψε σε υπόδειγμα, ήταν η κριτική της μεθόδου και το συστηματικό και δομημένο σχέδιο αναζήτησης των πηγών⁶. Η σειρά των *Mittweidens*, υποδιαιρέεται σε αριθμητικές πηγές (Scriptores), σε νομικές (Leges) και σε επιστημονικά έγγραφα (Diplomata), ενώ τα ενδιαφέροντα της επερνούν τη γεωγραφία της σημερινής Γερμανίας και αφορούν στο Βέλγιο, τις Κάτω Χώρες, την Ελβετία, αλλά ακόμα και την Ιταλία ή την Αγγλία.

Στη Γαλλία, όπως και στη Γερμανία, οι διάφορες τάξεις, πολιτικές, κοινωνικές ακόμα και αισθητικές, όσο αυτές ξεχωρίζουν από τις υπόλοιπες, επηρεάζουν την επιστημονική και άρα την εκδοτική πρακτική. Η μεγάλη στροφή προς την Μεσαίωνα, που ξεκινά με το μαρμαντισμό και βιβλία όπως αυτά του Ουάλτερ Σκοτ, αλλά και η πολιτική επιπτωριφή της Εκκλησίας συντελούν σε μια στροφή προς τις μεσαιωνικές σπουδές. Οι φιλελεύθεροι στρέφονται προς την ανάδειξη των αρχείων της Τρίτης Τάξης, των πόλεων και των εξέγερσεων, της παρουσίας της Γαλλίας στο εξωτε-

8. Διηρέω του Καθηρίου της Μονής και άλλων μικρότερων φρουρίων από τον Ραιμόνδο Μπερούζερ Δ' στο Τάγμα των Νοτιών, Γεράνια, Ισπανία, 1143, 27 Νοεμβρίου. Το εν λόγω μοναστικό τάγμα διδρασμάτως κυριαρχού στρατιωτικού ρόλου στη χριστιανική ανάκτηση της Ισπανίας και ως έκ τούτου είδε σε του παραγγιζόντων πολιμέριμψα κόστρα σε ολόκληρη την επικράτειά της.

ρικό (σ' αυτό το κλίμα θα εκδώσει ο Buchon τους πολυάριθμους τόμους αρχείων που αφορούν στη φραγκική παρουσία στις ελληνικές χώρες). Οι αρχείων της Εκκλησίας και του Θρόνου, καθώς και της συμμαχίας τους και γενικά σε ό,τι μπορούσε να συντηρήσει μια χριστιανική ευλάβεια⁹. Ωστόσο, η σχετική γαλλική προσπάθεια των χρόνων πριν από το 1870 υστερεί ως προς τη γερμανική, κυρίως λόγω της σχετικής καθυστέρησης των κλασικών σπουδών, που εκείνη την εποχή καλλιεργούνται στη Γερμανία κατά τρόπο μοναδικό¹⁰. Η γαλλική λογοτεχνία επημένει κατά την περίοδο 1820-1870 στη μεγάλη παράδοση που είχε αναπτύξει κατά το 180 αύρια, μοναδική για την εποχή της, αλλά δεξερασμένη έναν αύριαν αργυρότερα. Αντίθετα, μετά το 1870, στη Γαλλία θα πραγματοποιείται μια στροφή προς τη γερμανικό πρότυπο εκδόσεων και την επιστημονική κατάρτιση τους. Θα αξιοποιηθεί το προσωπικό που είχε εκπαιδεύσει στη σχολή των παλαιών τεκμηρίων και θα οργανωθούν ειδικά σεμινάρια σε έναν νέο για την εποχή θεσμό, γερμανικής εμπινέυσεως, την Ανώτατη Σχολή Πρακτικών Σπουδών (praktikēς σπουδές) στην οποία σημειώνεται και οχι μαθητήματα από την έδρα). Αξίζει να σημειωθούν οι εκδόσεις της σειράς, από το 1835, *Collection de documents inédits sur l'histoire de France*, υπό την εποπτεία της Επιτροπής των Ιστορικών και Επιστημονικών Εργασιών (1834), της οποίας την πρωτοβουλία είχε ο François Guizot, υπουργός τότε των Εσωτερικών¹¹. Οι μετά το 1870 εκδόσεις συνέχισαν σ' αυτήν τη σειρά αλλά και σε νέες όπως η *Collection Picard* (51 τόμοι), *Collection Halphen* (μετά το 1923), *Recueil des Historiens de la France* κ.ά.

Στη Μεγάλη Βρετανία, ήδη από το 1800, η Βουλή των Κοινοτήτων, διορίσεις μια επιτροπή, τη Record Commission, που λειτούργησε έως το

1837, δημοσιεύοντας 62 έργα σε 135 τόμους, οι οποίοι περιλάμβαναν τεκμηρίων των δικαστικών αρχών, των κοινωνιούλων, νόμους, οικονομικά τεκμηρία κ.ά., χωρίς να φτάνουν σε επιστημονική ποιότητα τις αντιτοιχείς γερμανικές ή γαλλικές εκδόσεις. Με την ίδρυση του κρατικού αρχείου το 1852, πρωθιμήκε την εκδόση σε περιλήψη (calendars) των περγαμηνών ειληταρίων της βασιλικής γραμματείας (από τον 13ο αιώνα). Από το 1859, άρχισε αλλώς και η δημοσίευση της σειράς *Rolls series* ή *Rerum Britannicarum Mediæ Aevi Scriptores*, που ολοκληρώθηκε το 1897 σε 253 τόμους. Παρά το όνομά της (Rolls series) δεν αποτελεί εκδόση των κρατικών αρχείων αλλά ανεβάστηκε ειδικήτη επιχείρηση. Τα οικονομικού περιεχομένου τεκμηρίων δημοσιεύονται στην Αγγλία, από το 1884, στη σειρά *Pipe rolls*. Οπαδές της βρετανικής εκδοτικής προσπάθειες η πιο αξιόλογη επιστημονικά είναι αυτή της Royal Historical Society, που συνέχεις (1897) την παλαιότερη *Camden Society* (1837)¹².

Δεν θα μπορούσαμε να παραλέψουμε τις ιταλικές εμπειρίες, απολύτως συνδεδεμένες με τα Risorgimenti και βέβαια με την ιταλική ενοποίηση, όπου ξαναβρίσκουμε τόσο το φιλελεύθερο πνεύμα όσο και το ρομαντισμό που ήδη συναντήσαμε στη Γαλλία και τη Γερμανία. Πριν από την πραγματοποίηση της ιταλικής ενοποίησης πολλές εκδόσεις προήλθαν από τα ανεξάρτητα κράτη του Πεδεμονίου, της Σαρδηνίας, της Νίκαιας, της Λοιμβαρδίας, από τις οποίες η σημαντικότερη είναι αυτή της Ακαδημίας του Τορίνο (1836-1839), *Historiae patriæ monumenta*, η οποία ολοκληρώθηκε το 1955. Μετά την ενοποίηση, ακολούθησε το γερμανικό πρότυπο, με πρωτοβουλία της Ιταλικής Ιστορικής Επιτροπής (Comitato Storico Italiano), το οποίο εξασφάλισε μετά το 1887 τη μεγάλη συλλογή *Fondi per la storia d'Italia*¹³.

9. Αρχειακά περιβλήματα διαφόρων εποχών (16ος-19ος αι.), σε χρήση από τα παλιά αρχεία: φάκελοι, κατάστα, εξώφυλλα, κιτά, κύλινδροι για χάρτες.

10. Κεφάλια φιλοξένων αρχείων σε χρήση πριν από τον 19ο αιώνα. Στο κέντρο, απόσπασμα έντυπου εμπειρίου περγαμηνών εγγράφων που φιλοξενούνται σε ένα τέτοιο κεφάλι, το οποίο ήταν κλεψανό με τύπο παραφερτικά κλειδιά εξαρτημένο, ώστε το ανοιγμά του να είναι αδύνατο χωρίς την παρουσία και την τεσσάρων. Το περιεχόμενο αφορούσε σε φορολογική στοιχεία.

11. Διαθήκη του Μπερτράντου Β', κόμη των Στούριων του Ροδούν, 1168. Αρχεία των Στούριων του Ροδούν, Γαλία. Ο κόμης, πριν έκανε για τη Σταυροφορία, συνέσεις τις δημόρες που είχε κάνει το 1149 ο βεσιός του κόμης Γκυνάκη, στο τόμο του Νοσοκομείου του Αγίου Ιωάννη της Λευκωσίας (το μελλοντικό τμήμα των Ιπποτών της Μάλτας). Το έγγραφο είναι φτωγένειο της "χάρτας μερών, δηλαδή στηγανωμένο πάνω από πάρα πολλά, ώστε τα αντίγραφα και με τη χρήση των κεφαλίδων γραμμάτων στην πλευρά των οποίων να ελέγχονται από τα ενδιφερόμενα μέρη ως προς τη γνωστότητα τους. Η κέρινη αρραγίδα του εγγράφου παρουσιάζει εξαιρετικό μεταφέρον αφού αναπτύσσει τον νεαρό γηγενέα, υπηρέτη με ελεφρά ρούχα δημόσιου που παίζει έγχορδο μουσικό όργανο.

Απεκάνισε σπάνια και χαρακτηριστική αφού συνέβη από όργανος παριστάνοντας έφιπποι και ένοπλοι.

Επίλογος

Αντίστοιχα γεγενήριμα πραγματοποιήθηκαν σε όλες ουσιαστικά τις ευρωπαϊκές χώρες, υπαγορεύμενά από τις ίδιες σε γενικές γραμμές ανάγκες. Ας αναλογοτούμε την, έστω και με τις ιδιοτυπίες της, ελληνική προσπάθεια που ξεκίνησε με τον Κωνσταντίνο Σάββα και τη Βουλή των Ελλήνων -η Βουλή φρόντισε και για την έδοση των αρχείων της Παλιγγενεσίας-, πρωθήθηκε από την Ιστορική και Θεολογική Εταιρεία και την Ακαδημία Αθηνών, έχοντας εν τω μεταξύ περάσει υπό τη φυσιονομία του Στυπιώνων Λάμπρου και του Γιάννη Βλαχογιάννη, που βέραψα άδρυσε τα Γενικά Αρχεία του Κράτους¹⁴ το 1914.

Η κυριαρχία ανάγκη που υπαγόρευσε διὰ τα παρόπαν ήταν η διαπρότητη της μητήρως των εθνών ως απαραίτητης προϋπόθεσης για την εθνική συνοχή και τις μεγάλες εθνικές επιχειρήσεις, στις οποίες με τον ένα να τον άλλο τρόπο προεβίησαν όλα τα έθνη. Εμπειρίες συνυφασμένες με τη «ανακάλυψη» του έθνους και την πραγματοποίηση του εθνικού κράτους βέρανα, οι οποίες οδήγησαν, ωστόσο, στην θεμελίωση των σύγχρονων επιστημών, τόσο της ιστορίας όσο και άλλων συναρφών, αλλά και στη διαμόρφωση μιας αντιλήψης για τη διαπρότητη των γραπτών μνημείων που κυριαρχεῖ ακόμα και σήμερα.

Σημειώσεις

1. Για τον βαρόνο Gérando, βλ. G. Berlia, Gérando, sa vie, son œuvre, Παρίσιο, 1942. Για το ιστορικό της έμρυσης της École nationale des Chartes, βλ. L'École nationale des Chartes. Histoire de l'École depuis 1821, Παρίσιο 1997, κυρίως το κείμενο του Yves-Marie Berclé, σ. 20-25. Για το διεθνολογικό κλίμα, βλ. S. Moravia, Il pensiero degli ideologi: scienza e filosofia in Francia, 1780-1815, Φλωρεντία, 1974. Για τη Ρωμαϊκή Αρχαιολογική Ακαδημία, A. Busini Vici, «Intorno alla rinascita della Accademia Romana di Archeologia», Rendiconti della Pontificia Accademia di Archeologia (1971-72), σ. 329-341. Για τις επιστρέψεις στην πρωτογενή, M.-N. Bourguet, «Race et folklore: l'image officielle de la France en 1800», Annales ESC (1976), σ. 802-823. Για την «ανακάλυψη» της φιλολογίας, H.-U. Gumbrecht, «Un Souffle d'Allemagne ayant passé: Friedrich Díez, Gaston Paris, and the Genesis of National Philology», Romance Philology 40/1 (1986), σ. 1-37.
2. Κυρίως το πάντα εύχρηστο L. Favier, Les Archives, Παρίσιο 1975. Για τις μετωποκοινωνίες και τις ανακαταδρούσεις των αρχείων, πριν από τη Γαλλική Επανάσταση, κατά τη διάρκεια της και κατά την Αυτοκρατορία, L. De Laborde, Les Archives de la France, leurs vicissitudes pendant la Révolution, leur régénération sous l'Empereur, Παρίσιο 1867 και H. Borderie, Les Archives de la France ou histoire des archives de l'Empereur, des archives des ministères, des départements, des communes, des hôpitaux, des greffes, des notariats, etc., Παρίσιο 1855. Για το δίκτυο των περιφερειακών αρχείων καθώς και τη συγκέντρωση τους, Direction des Archives de France - Association des archivistes français, Manuel d'Archivistique, Παρίσιο 1970, σ. 134-135, 203-207. Chr. Nougaré, «Classement et description: des principes à la pratique», στo J. Favier - D. Neirinck (επμ.), La pratique archivistique française, Παρίσιο 1993, σ. 136 κ.ε.: R.-H. Bautier, «To Archivio», στo Encyclopédie de la Pléiade, Ιστορία και Μέθοδοι της, τόμ. Γ: Διατήρηση και παραστολή στων μαρτυρίων, μετρ. P. Αναστόπουλος, Αθήνα 1987, 2201, σ. 213-273 (μαρτυρίους εξιστορικού οικό προσογή στην ελληνική αρχολογία που χρηματοποιούνται, έχοντας αλλάξει κάτιο πολλά).
3. Στα Ελληνικά πραστότα το κείμενο του Gilbert Ouy, Στο Βιβλιοθήκης, στο Ιστορικό και Μέθοδοι της, άλ. σ. 133-198.
4. Για τον Sickel και την αυστριακή επιειρεία, βλ. H. Fichtenau, «Diplomatik und Urkundenforschung», Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung 100 (1992), σ. 9-49. Για τον Bonaint, El. Lodolini, Archivistica: principi e problemi, Μάδιο 1984, σ. 129, 130-132. Για τη βρετανική επιειρεία, H. C. Johnson, «The Publication of English Records, I: the Public Records Office». Archives. The Journal of the British Records Association 4/24 (1960), σ. 214-218.
5. M. Duchemin, «Archives, archivistes, archivistique: Définitions et

problématiques», στo J. Favier - D. Neirinck (επμ.), La pratique archivistique française, άλ. σ. 20 κ.ε. Για τις τάξεις στην αρχειονομία, Lodolini, άλ. σ. 13-14. Στα ελληνικά έγινε μεταφραστεί ένα εγχειρίδιο αναφοράς για την αρχειονομία, αυτό της Εταιρείας των Αυστριακών Αρχειονόμων, J. Ellis (επμ.). Η Διεργασία των Αρχείων, Αθήνα 2000, το οποίο, αντίθετα με άλλα σχετικά εγχειρίδια, δεν παρακολύεται προβλήματα φυσικής διατήρησης. Για την εξέλιξη των θεωριών αλλά και τις μεγάλες διαφορετικές σούλες, H. Jenkinson, A Manual of Archive Administration, Λονδίνο 1922 και αυτό του τελούρο αρχειονόμου E. Casanova, Archivistica, Σάενα 1923. Δεν αναφέρομαστε εδώ στη σύγχρονη αρχειονομία. Στην ελληνική βιβλιογραφία (με διαδικτικούς κυρίως ρυθμούς), βλ. Α. Μπάνιας, Αρχειονομία: βασικές έννοιες και αρχές, Αθήνα 1998.- 6. Των S. Muller, J. A. Feith, R. Fruin. Ο τίτλος θα μεταφράστων: Εγγειότητα για την ταξινόμηση και την περιγραφή των Αρχείων. 7. Για την εξέλιξη των ιστορικών σπουδών σε σχέση με τις πηγές, βλ. N. Καραπαπάς, «Η προκλητική των τεκμηρίων». Τα Ιστορικά 19/37 (2002), σ. 283-300, και 20/38 (2003), σ. 5-26 J. Engel, «Die deutschen Historien und die Geschichtswissenschaften», Historische Zeitschrift 189 (1959), σ. 223-378 J. W. Thompson, History of Historical Writing, τόμ. 2, Ντα Υόρκη 1942.
- 8. H. Fuhrmann, «Les premières décennies des "Monumenta Germaniae Historica".» France 21/1 (1994), σ. 175-180.
- 9. S. Mellon, The Political Uses of History. A Study of Historians in the French Restoration, Σταύροποτος (καλ.) 1958.
- 10. Ας υπενθυμίσουμε ότι στη Γερμανία είχαν ιδιαίτερα καλλιεργηθεί οι λαϊκές σπουδές, αφού ήδη από το 1740 ο J. J. Winckelmann είχε δημοπροσθέσει την ιστορία της αρχαιότητας και το F. A. Wolf, από το 1795, τη Prolegomena ad Homerum, που αποτελούν ιδιαίτερο ύγρο για τη σύγχρονη λαϊκή φιλολογία. Ως ακολούθους οι Niebuhr, με τη ρωμαϊκή ιστορία (1811/12-1832), o Böckh και το σεμινάριο του στη Βερολίνο, που δημοπροσθέσει τις πρώτες αντλίες ελληνικών επιγραφών, και βεβαίως ο K. Lachmann, που θεωρητικοποιεί τη μέθοδο των κριτικών εκδόσεων.
- 11. X. Charnier, Le Comité des Travaux historiques et scientifiques (histoire et documents), 3 τ., Παρίσιο 1866.
- 12. Για τους λόγους των σχετικών κυβοθερηφέων στη Μεγάλη Βρετανία, οδεύει να διαβαστεί το εναρκτικό μαθήμα του R. W. Southern, οπτικό Οξφόρδη, The Shape and Substance of Academic History, Οξφόρδη 1981.
- 13. R. Morghen, «Gli studi sul medioevo nell' ultimo cinquantennio», Fonti medievali e problematica storiografica, I, Ρώμη 1976, σ. 1-17.
- 14. Το πάντα χρήσιμο E. Ακούριδη-Λαζαρίδη, Τα αρχεία στο νεοελληνικό κράτος: έως τη διάστα των Γενικών Αρχείων του Κράτους (1821-1914), Αθήνα 1990.

The Discovery of Archives in the Nineteenth Century. The Interrelated Sciences

N. E. Karapidakis

The great upheavals effected by the French Revolution and the Napoleonic Wars led many young people in the early nineteenth century to redefine their relation to the past, without, however, to part from the vested values of the Enlightenment. The return to the past and the study of the history of mankind became identical. This redefinition led to the institution of special schools for the education of those able to understand the records of the past.

The integration of various archival services, the accumulation of records confiscated from the Napoleon's army, as well as the archival methods applied, led to the revision of many rules and to reevaluation of modes of managing the archival material existing in various European countries before the French Revolution. Thus, in combination with the specialized schools, the science of Archives was gradually created, as a separate sector dealing exclusively with the management of archives.

The reevaluation of the past went hand in hand with the romantic ideas concerning the notion of a nation and its history. The historical sciences that were developed throughout the nineteenth century were so organized as to promote the national history and the European nations. The classical philology, a field in which Germany prevailed in the beginning of the nineteenth century, supported the studies relevant to the medieval records, as well as the publishing practices, a route that France also followed, after having completed its own independent course. Other countries then succeed, like Britain, Italy and Greece.